

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว ด้วยความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี นอกจากนั้นแล้วทุกชาติต้องเผชิญกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์โดยรวม อีกทั้งยังมีปัญหาสังคมต่างๆเกิดขึ้นอย่างมากมาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539) จากกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนาด้วยเช่นกัน จะเห็นได้จากความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท กล่าวคือการกระจายรายได้ยังกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ๆอย่างเห็นได้ชัดเจน จากข้อมูลรายได้เฉลี่ยในแต่ละภาคพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่มีประชากรมากและมีความเป็นชนบทมากกว่าภาคอื่นๆมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีต่ำกว่ากรุงเทพมหานครและปริมณฑลถึง 9 เท่า กล่าวคือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 186,167 บาท ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20,235 บาท (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538)

ปัญหาด้านเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาที่ตามมาประการหนึ่ง คือ การย้ายถิ่น ซึ่งการย้ายถิ่นของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมาประมาณยี่สิบปี และได้ทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการวิจัยหาสาเหตุที่ทำให้การย้ายถิ่นออกไปเป็นจำนวนมากได้ผลสรุปเป็นเพราะปัจจัยผลักดันด้านทางมากกว่าปัจจัยดึงดูดปลายทาง โดยเฉพาะปัจจัยต้นทางที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นความยากจน การไม่มีงานทำ อาหารบริโภคไม่เพียงพอ ความกันดารของท้องที่ที่ตนอาศัยอยู่ ปัจจัยดังกล่าวก่อให้เกิดปัจจัยปลายทางที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา และสังคมตามมา เช่น ไม่พอใจในการเป็นอยู่ของตนในขณะนั้น (วิโรจน์ สารรัตน์, 2532) นอกจากนี้ยังส่งผลต่อ การปรับตัวในการดำรงชีวิตในสังคมเมือง ปัญหาความแออัดด้านที่อยู่อาศัย การจราจร สุขภาพจิต และอาชญากรรมในเมืองได้เช่นกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

ปัญหาสังคมชนบทจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม ดังที่ ดารา ทีปะปาล (2538) กล่าวว่า วิธีการแก้ปัญหาสังคมที่ประเทศต่างๆใช้แก้ปัญหาและประสบความสำเร็จมาแล้ว

นั่นเรียกว่า การพัฒนาชุมชน ซึ่งประเทศไทยได้นำแนวคิดในการพัฒนาชุมชน โดยมองชุมชนชนบทเป็นฐานะตัวจักรสำคัญในการคลี่คลายปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นั่นคือทุกส่วนของระบบย่อมมีความเกี่ยวพันกัน ถ้าหากชนบทมีปัญหาย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นของประเทศไปด้วยซึ่งลักษณะการพัฒนาชุมชน (ทงคักดี คุ่มไชน้ำ, 2534) ได้เสนอแนวคิดพื้นฐานของงานพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงาน เป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน เพราะงานพัฒนาชุมชนมิใช่การให้เปล่าจากรัฐ แต่เป็นงานที่ทำโดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐบาลกับประชาชน นอกจากนี้ ยังถือหลักการมีส่วนร่วมที่ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ตัดสินใจวางแผนงาน การปฏิบัติการ และร่วมบำรุงรักษา

2. การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self - Help)

การช่วยเหลือตนเอง เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของแนวนโยบายการพัฒนาชนบทที่ยากจน ที่ต้องการปรับปรุงให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองมากขึ้น เช่น การเลือกโครงการประเภทประชาชนยากจนสามารถร่วมกันทำอย่างได้ผลและเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โดยรัฐคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลังและจะช่วยเหลือประชาชนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและเกณฑ์ที่เหมาะสม

3. ความคิดริเริ่มของประชาชนเอง (Initiative)

ในการทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชน นักพัฒนาต้องใช้วิธีการแห่งประชาธิปไตย คือจะทำอะไรต้องให้ประชาชนให้ความเห็นชอบ มิใช่เกิดจากคำสั่งโดยตรงหรือทางอ้อม นอกจากนั้น นักพัฒนาต้องหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษาให้ประชาชนเกิดความคิดและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบล

4. ความต้องการของชุมชน (Felt - Needs)

ในการทำงานต้องการให้ประชาชนและองค์กรของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับกับความต้องการของประชาชนเบื้องต้น เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างานเป็นของประชาชนและจะช่วยดูแลต่อไป

5. การศึกษาภาคชีวิต (Life - Long Education)

งานพัฒนาชุมชนถือว่าเป็นกระบวนการให้การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน การให้การศึกษา จึงต้องให้อย่างต่อเนื่องกันไป ครอบคลุมทั้งดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน นักพัฒนาจึงต้องทำงานกับคนทุกเพศทุกวัย จนทำให้เกิดการพัฒนาสังคมของคน

การพัฒนาชุมชนจึงต้องอาศัยการร่วมมือกันหลายฝ่าย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การพัฒนาคน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2532) ในฐานะคนเป็นสมาชิกของสังคม เมื่อถูกพัฒนาให้มีคุณภาพย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม ปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้กำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศว่า การพัฒนาประเทศคือการพัฒนาคน โดยมุ่งเน้น(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539)

1. พัฒนาศักยภาพของคนทุกกลุ่ม ทุกวัยให้สูงขึ้น
2. พัฒนาเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง มุ่งให้คนมีงานทำเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชนบทและ ชุมชนเมือง
3. สร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัวและชุมชน ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต่อความเจริญก้าวหน้าไม่ว่าด้านใดก็ตาม การพัฒนาชุมชนจึงต้องอาศัยการพัฒนาคนโดยเป็นการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2539) และต้องอาศัยการประสานงานร่วมมือกันทุกฝ่าย โดยใน ส่วนของหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาชนบทนั้น ประกอบด้วย 6 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงพาณิชย์ (มนตรี กรรพุมมาลย์, 2540) กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหนึ่งใน 6 กระทรวงหลักที่มีหน้าที่พัฒนาชนบทดังกล่าว ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนารุดตามเป้าหมายก็คือ การศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมากำหนดแนวทางเพื่อให้การพัฒนารุดผลในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษาได้ให้ความสำคัญการศึกษาไว้ดังนี้

รัตนา ตุงคสวัสดิ์ (2528) กล่าวว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนามนุษย์ หรือชีวิตของมนุษย์ให้มีความเจริญด้านต่างๆ อันเป็นองค์ประกอบของมนุษย์ รวมทั้งความสามารถ ทักษะคิด คุณค่า พฤติกรรม และอื่น ๆ การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นท่ามกลางความสัมพันธ์ของกลุ่มและบุคคล ในการให้การศึกษาจะต้องมีการเลือกสรร และควบคุมสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มนุษย์ได้โอกาสที่ดีที่สุด และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องมีคุณค่า เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม

ชนิตา รัชพลเมือง (2531) กล่าวว่า การศึกษาคือกระบวนการสร้างความเจริญอกงาม เป็นผลรวมของประสบการณ์ทั้งหลายที่บุคคลหรือกลุ่มคนได้เรียนรู้ ช่วยให้สมาชิกในสังคมอยู่

รวมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเมื่อเราพัฒนาชุมชน เราจึงให้ความสำคัญแก่การศึกษาเป็นอันดับแรก ด้วยเหตุที่การพัฒนาบุคคลโดยการให้การศึกษาเป็นการปูพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ

สรุปได้ว่า การศึกษามีบทบาทและสัมพันธ์กับการพัฒนาสังคม เพราะการศึกษาไปพัฒนาคนของชุมชนให้มีคุณภาพ ดังนั้นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชนบทนั้น โรงเรียนมีหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมในฐานะสถาบันของชุมชน

โรงเรียนเป็นตัวแทนทางสังคมที่สำคัญในการขัดเกลาทางสังคม วัตถุประสงค์คือการถ่ายทอดความรู้ และคุณธรรมเห็นว่ามีค่าจำเป็น และเป็นสิ่งดีงาม สำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม นอกจากนี้จะให้ความรู้และทักษะต่างๆที่เป็นการเตรียมบุคคลสำหรับการประกอบอาชีพแล้วยังมีผลเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลในลักษณะที่สังคมเห็นว่าดี เพื่อจะออกไปเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี (ชนิตา รัชพลเมือง, 2525)

ดังนั้นโรงเรียนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนโดยมีครูเป็นบุคลากรที่สำคัญ เนื่องจากครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามนโยบายและเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536) โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีทุก 2 หมู่บ้านมี 1 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538) ซึ่งโรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานทางราชการที่ตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

1. งานวิชาการ
2. งานบุคลากร
3. งานกิจการนักเรียน
4. งานธุรการ การเงิน และพัสดุ
5. งานอาคารสถานที่
6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

จะเห็นว่างานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นหนึ่งใน 6 งานหลักของโรงเรียน ประถมศึกษา ครูที่ทำหน้าที่ในฝ่ายสัมพันธ์ชุมชนจึงมีบทบาทต่อชุมชนโดยตรง โดยขอบข่ายของงานสัมพันธ์ชุมชน มี 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์โรงเรียน
2. การให้บริการแก่ชุมชน
3. การร่วมกิจกรรมของชุมชน
4. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
5. การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และ หน่วยงานอื่นในชุมชน

ดังนั้นครูประถมศึกษาจึงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ในหลายลักษณะดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538)

1. บทบาทในการพัฒนาคน ด้วยการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนในชุมชน ด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้า และส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพการสร้างค่านิยมและเจตคติ ตลอดจนการปรับปรุงวิถีชีวิตโดยทั่วไป
2. บทบาทในการพัฒนากลุ่มคน ให้รู้จักการดำรงชีวิตร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่มต่างๆในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชนร่วมกันได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด
3. บทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ระดมสรรพกำลังทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น องค์การยูเนสโก มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า มาร่วมดำเนินการ
4. บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนสามารถประกอบอาชีพหลักได้ประสบผลสำเร็จ และมีอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ยามว่างจากงานประจำ รวมทั้งประสานงานและให้คำแนะนำในการจัดการ และการตลาดแก่ชุมชน
5. บทบาทในการพัฒนาด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โดยฟื้นฟูและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งปลูกฝังให้นักเรียนและประชาชนรู้คุณค่า รัก หวงแหน และภาคภูมิใจในประเพณีศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ตลอดจนมีแนวคิดที่ถูกต้องและรู้จักเลือกและพิจารณายอมรับสิ่งใหม่ๆที่ควรรับแล้วนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

6. บทบาทในการพัฒนาสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ โดยโรงเรียนจัดกิจกรรมให้ความรู้พื้นฐานด้านสาธารณสุขมูลฐานปลูกฝังค่านิยมและสุนทรีย์แก่นักเรียนในทางปฏิบัติที่จะนำไปเผยแพร่แก่ผู้ปกครองได้ จัดโครงการอาหารกลางวัน จัดบริการอนามัยในโรงเรียน ตลอดจนเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาความสะอาดของชุมชน ในโอกาสสำคัญๆ และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบริการสถานที่แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน

จากรายงานการศึกษาข้อมูลสำหรับการพัฒนาในอนาคตเรื่อง “ศักยภาพของสถาบันการศึกษาที่มีอยู่ในภูมิภาคต่างๆ” กล่าวถึงลักษณะงานพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536)

1. ร่วมมือกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ
2. การให้บริการแก่ชุมชน
3. การให้คำแนะนำ
4. การประสานกับหน่วยงานอื่นเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ครูโรงเรียนประถมศึกษาจึงมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษา มีเป็นจำนวนมาก มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งชุมชนแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันในเรื่องระดับการพัฒนา สภาพพื้นฐานของหมู่บ้าน โดยปัจจุบันกรมการพัฒนาชุมชนได้จัดระดับการพัฒนาหมู่บ้าน เป็น 3 ระดับ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2539)

1. หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล้ำหลัง)
2. หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง)
3. หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า)

โดยพิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) เป็นข้อมูลที่มีความสำคัญสามารถฉายภาพให้เห็นสภาพของหมู่บ้านในด้านต่างๆที่ผูกพันและเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านนั้น (กรมพัฒนาชุมชน, 2539)

ทั้งนี้เนื่องจากรายงานการวิจัย ประสิทธิภาพการใช้ครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พบว่า ประสิทธิภาพการใช้ครูนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของชุมชน บริบทของโรงเรียน และลักษณะของครูด้วย ดังนั้นจากการที่ระดับการพัฒนาของหมู่บ้านซึ่งเป็นตัวที่ทำให้ทราบสภาพของหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน อาจส่งผลต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะ

ศึกษาบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนระหว่างหมู่บ้านที่มีระดับพัฒนาแตกต่างกัน คือหมู่บ้าน เจริญพัฒนาอันดับ 1 (ล้ำหลัง) หมู่บ้านเจริญพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง) หมู่บ้านเจริญพัฒนา อันดับ 3 (ก้าวหน้า) อันประกอบไปด้วยบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน บทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน บทบาทในการเป็นผู้ให้บริการ บทบาทในการเป็นนักนวัตกรรม และบทบาทในการเป็นผู้แก้ปัญหา ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาบทบาทของครูใน ด้านต่างๆดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูประถมศึกษา ในเขตการศึกษา 11 ซึ่งโรงเรียนประถมศึกษานั้น จะตั้งอยู่ในหมู่บ้านทั้ง 3 ระดับและมีจำนวนมาก มีความใกล้ชิดกับชุมชนและเป็นสถาบันที่สำคัญของชุมชน เขตการศึกษา 11 นั้นประกอบด้วยจังหวัด นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ จังหวัดดังกล่าว มีสภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ กล่าวคือรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีปี 2535 15,000 บาทต่อคนต่อปี ขณะที่รายได้ของประเทศ 41,999 บาทต่อคนต่อปี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539) เขตการศึกษา 11 เป็นเขตการศึกษาหนึ่งที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่มีสภาพเศรษฐกิจโดยภาพรวมต่ำกว่าภาคอื่นๆ และเขตการศึกษา 11 มีจังหวัดที่จัดว่าเป็นจังหวัด ยากจน 5 อันดับแรกของประเทศถึง 3 จังหวัดคือ ศรีสะเกษยากจนอันดับ 1 บุรีรัมย์ยากจน อันดับ 3 สุรินทร์ยากจนอันดับ 4 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาให้มากยิ่งขึ้นและทั่วถึงทุกส่วน เพื่อเป็นการประเมินว่า โรงเรียนประถมศึกษที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันจะส่งผลต่อบทบาทครูในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยจึงประสงค์จะเปรียบเทียบบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนระหว่างหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันในเขตการศึกษา 11 รวมทั้งอุปสรรคและปัญหาในการพัฒนาชุมชนว่ามีความแตกต่างกัน หรือเหมือนกันในด้านใด อย่างไร เพื่อจะใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูและพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น และทั่วถึง อันจะส่งผลไปสู่สภาพเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม และการพัฒนาประเทศที่สมบูรณ์ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทครูในการพัฒนาชุมชนระหว่างหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันในเขตการศึกษา 11
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคครูในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนระหว่างหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันในเขตการศึกษา 11

สมมติฐานการวิจัย

บทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน จะมีความแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาบทบาทของครูในโรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาชุมชนระหว่างหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน ในเขตการศึกษา 11 ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

2. บทบาทของครูที่ศึกษาครั้งนี้ เป็นการรับรู้ของครูหัวหน้างานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในจังหวัดตามข้อที่ 1

3. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูที่จะศึกษามี 5 ด้านด้วยกันคือ

- 3.1 บทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน
- 3.2 บทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน
- 3.3 บทบาทในการเป็นผู้ให้บริการ
- 3.4 บทบาทในการเป็นนักนวัตกรรม
- 3.5 บทบาทในการเป็นผู้แก้ปัญหาแก่ชุมชน

4. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

4.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่ ระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน ซึ่งจำแนกเป็น 3 ระดับ

- หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล้าหลัง)
- หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง)
- หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า)

4.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ บทบาทของครูในการพัฒนาชุมชน

5 ด้าน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทครูประถมศึกษาในการพัฒนาชุมชนระหว่างหมู่บ้านที่มีการพัฒนาแตกต่างกันในเขตการศึกษา 11 โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรเป็นครูหัวหน้างานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง สุ่มจากจำนวนหมู่บ้านทั้ง 3 ระดับใน 5 จังหวัด มีจำนวนทั้งสิ้น 9,567 หมู่บ้าน กำหนดกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้าน โดยใช้สูตรการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ด้วยความเชื่อมั่นที่ระดับ 95 % โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 หมู่บ้าน โดยถือเอาสัดส่วนตามจำนวนหมู่บ้านในแต่ละระดับ เพื่อสุ่มโรงเรียนและครูตามลำดับ จะได้กลุ่มตัวอย่างจากหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 จำนวน 97 หมู่บ้าน จากหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 จำนวน 214 หมู่บ้าน และหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 จำนวน 73 หมู่บ้าน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นโรงเรียนมาจากหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 384 หมู่บ้าน โดยเลือกหมู่บ้านที่มีโรงเรียนประถมศึกษาตั้งอยู่รวมทั้งสิ้น 384 โรงเรียน เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เก็บข้อมูลจากครูหัวหน้างานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโรงเรียนละ 1 คน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างครูดังกล่าวจากโรงเรียน 384 โรง จึงมีจำนวนทั้งสิ้น 384 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น 1 ชุด สำหรับครูหัวหน้างานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ประกอบด้วย 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน บทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน บทบาทในการเป็นผู้ให้บริการ

บทบาทในการเป็นนักนวัตกรรม บทบาทในการเป็นผู้แก้ปัญหาแก่ชุมชน ลักษณะเป็นแบบ
มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน
ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

การสร้างแบบสอบถามได้จากการศึกษาเอกสาร หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ รายงาน
การวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเกณฑ์การจัดระดับการพัฒนาหมู่บ้าน จากข้อมูลพื้นฐานระดับ
หมู่บ้าน มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำ
แบบสอบถามไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เมื่อได้ตรวจสอบแก้ไขแล้วนำไปให้ผู้ทรง
คุณวุฒิ 5 ท่านตรวจแก้ไขข้อบกพร่องและตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาปรับปรุง
แก้ไขข้อความตามข้อวิจารณ์ ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจแก้ไข
อีกครั้งหนึ่งเพื่อใช้เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำเครื่องมือที่แก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out)
กับครูหัวหน้างานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตการ
ศึกษา 11 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อนำมาหาความเชื่อมั่น โดยหาค่าสัมประสิทธิ์
แอลฟา(Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาร์ค (Conbach, 1971) เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง
ในการวิจัยครั้งนี้ต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะส่งแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูล
โดยส่งทางไปรษณีย์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคม
ศาสตร์ โปรแกรม SPSS/PC (Statistical package for Social Sciences personal computer Plus) โดย
การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และทดสอบความแตกต่างเป็น
รายคู่ตามวิธีการของเซฟเฟ (Scheffe test) แล้วนำมาเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง และ
ความเรียง

คำจำกัดความในการวิจัย

บทบาทของครูในการพัฒนาชุมชน หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมโดยส่วนรวมที่ครูปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงในชุมชนในฐานะผู้นำชุมชน เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้ให้บริการ เป็นนักนวัตกรรม และเป็นผู้แก้ปัญหาแก่ชุมชน

บทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน หมายถึง เป็นผู้นำทางความคิด และการปฏิบัติแก่ชุมชน

บทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน หมายถึง เป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกในชุมชนและบุคคลนอกชุมชน

บทบาทในการเป็นผู้ให้บริการ หมายถึง การอำนวยความสะดวกและการสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่นำมาซึ่งการพัฒนาชุมชน

บทบาทในการเป็นนักนวัตกรรม หมายถึง การนำเสนอในสิ่งใหม่ๆ แก่นักเรียนและชุมชน

บทบาทในการเป็นผู้แก้ปัญหาแก่ชุมชน หมายถึง การเป็นที่ปรึกษา และ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับชุมชน

ครู หมายถึง ครูหัวหน้างานสัมพันธ์ชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตการศึกษา 11 ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน

หมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน หมายถึง หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล้ำหลัง) หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง) หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า) โดยพิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน 6 หมวด 37 ตัวชี้วัด ของกรมพัฒนาชุมชน

หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล้ำหลัง) หมายถึงหมู่บ้านที่มีข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านมีปัญหามาก และต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง) หมายถึง หมู่บ้านที่มีข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านมีปัญหาปานกลาง จัดอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด

หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า) หมายถึง หมู่บ้านที่มีข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านมีปัญหาน้อยหรือไม่มีเลย

โรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 11 หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่าการตอบแบบสอบถามของครูหัวหน้างานสัมพันธ์ชุมชน เป็นคำตอบที่ตรงตามสภาพความเป็นจริงและเป็นคำตอบที่เชื่อถือได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบว่าบทบาทของครูประถมศึกษาในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดงานและสนับสนุนงานให้เหมาะสม
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป